

SZODORAI DÓRA

Konfliktusok hálójában

A High Conflicted Divorced Families fogalom meghatározásainak áttekintése

TANULMÁNY

DOI: 10.56699/MT.2023.4.6

ABSZTRAKT

A nemzetközi szakirodalomban a családkutatás egyik viszonylag új fogalma a *High Conflicted Divorced Families*, amelyet a családon belüli konfliktusok és a válás kutatásánál használnak. A fogalommal olyan családokat igyekeznek leírni, ahol a válás előtt, alatt és után is jellemzőek a szülők közötti heves konfliktusok, amelyeknek a gyermekek is óhatatlanul részesei. Hazánkban még kevésbé ismert ez a fogalom, a külföldi kutatások között azonban egyre több olyan van, amely a válás gyermekekre gyakorolt hatását vizsgálja. Ezek a kutatások igyekeznek felhívni a figyelmet arra, hogy a sok konfliktussal nehezített válás mentálisan és szociálisan is mennyivel nagyobb terhet ró a gyermekekre, s az adott esetben akár a felnőttkoráig is elkísérheti. Tanulmányomban ezt a fogalmat szeretném körbejárni azoknak a kutatásoknak az ismertetésével, összehasonlításával és elemzésével, amelyek maguk is használják, így konkrét példákon is bemutatathatom, milyen esetekben alkalmazzák a fogalmat.

KULCSSZAVAK: konfliktusok, válás, család, szülői konfliktusok

A család a társadalom egyik alapköve, a szocializáció talán legfontosabb színtere, hiszen a legalapvetőbb társas kapcsolataink innen erednek, és itt tanuljuk meg, hogyan viselkedünk másokkal életünk során. A családban felmerülő konfliktusok is nagy hatást gyakorolhatnak ránk, akár pozitív, akár negatív értelemben. Önmagában a konfliktusok nem feltétlenül rosszak. Kifejezetten fontos a gyermekek számára, hogy a konfliktusok kezelésének példáját látva a szülőktől megtanulják, hogyan lehet ezekhez viszonyulni, milyen stratégiákat követhetnek. Azonban bizonyos esetekben e konfliktusok olyan mértékűvé válnak, hogy már káros hatásúak lehetnek – akár egészen hosszú távon is.

A nemzetközi szakirodalom és a kutatások ezért is fedezték fel maguknak a családon belüli konfliktusokat, amelyek nagy számban elérhetőek a kutatók számára – bár

nem mindig könnyű rájuk találni. A kutatások célja jellemzően az, hogy a gyermekek viselkedésében bekövetkezett változásokat megfigyeljék, és megoldásokat kínáljanak arra, hogyan lehet elkerülni a káros helyzeteket, vagy kezelni őket, ha már a megelőzés nem lehetséges. A gyermekeket érő hatásokat sokan és sokféle kérdés kapcsán vizsgálták már, így az ezzel a témával foglalkozó kutatásoknak szerteágazó előzményeik vannak. Nem meglepő talán, hogy nemcsak a szociológia, hanem a pszichológia területén is, sőt nyugodtan kijelenthetjük, hogy a családon belüli konfliktusok vizsgálata a két tudomány közös területe. A következőkben igyekszünk áttekinteni a High Conflicted Divorced Families fogalmának meghatározásait, és valamilyen összegzést adni a lényegéről. Ezután bemutatjuk a kutatásokat, amelyek a fogalommal foglalkoztak. Teljességre természetesen nem törekedhetünk, hiszen jóval több kutatás született már a témában, mint amennyit jelen tanulmányunkban be tudnánk mutatni, de amennyire csak lehetséges, igyekszünk átfogó képet adni az eddig született legfontosabb eredményekről.

Olyan kutatásokat választottam ki, amelyekről úgy gondolom, jól példázzák egy-egy tématerület szempontjait a fogalommal kapcsolatban. Hasznosabbnak láttam egy teljesen új fogalom esetében néhány konkrét példa bemutatását, mint a vele foglalkozó összes tanulmány tömény áttekintését. A kutatásokat a vizsgált területek szerint mutatom be, így láthatóvá válik, mennyire szerteágazók.

A FOGALOMRÓL

Mielőtt mélyebben elkezdenénk végigvenni a fogalom legfontosabb pontjait, annyit tisztáznunk kell, hogy sajnos még nem létezik egységes meghatározása. Vannak elemek, amelyeket szinte minden esetben felfedezhetünk, de nem mondhatjuk, hogy „ennek a fogalomnak ez a meghatározása”. A konfliktusos családok definiálása önmagában is nehéz lenne, hiszen egy család lehet úgy konfliktusos, hogy közben mindenki be tudja tölteni benne a szerepét, és a család jól működik, képes azt a biztonságot, érzelmi támogatást nyújtani, amelyre a tagjainak szükségük van, gazdaságilag stabil, és így tovább. Lehet azonban egy család olyan módon konfliktusos, hogy ezeket a funkciókat már képtelen ellátni, és leginkább csak az tartja össze, hogy a tagjai valamilyen külső körülmény miatt nem tudnak kilépni belőle. Rachel Treloar úgy határozza meg, hogy a különösen konfliktusos válások „nem csupán egyéni vagy interperszonális problémák. Ez egy komplex folyamat, amelyben sok a közrejátszó tényező és a lehetséges út a továbbiakat illetően” (Treloar, 2019: 95). Pontos operacionalizálást és konceptualizálást a kutatások többségénél nem láthatunk, legalábbis a tanulmányokban, ami miatt sok kérdés felmerülhet a fogalom használatával kapcsolatban. Mivel nincs egységes meghatározás, a konkrét kutatásokban használt definíciók és mérőeszközök is a kutatókra vannak bízva – ez rendkívül nagy szabadságot ad, de komoly kérdéseket is felvet.

A fogalom magyar fordítása is komoly problémát okoz, mert a *high* szó egyszerre utal a konfliktusok gyakoriságára és hevességére. Itt kell kitérnünk arra, hogy milyen konfliktusok férnek bele a fogalomba. Fontos kiemelni, hogy amikor ebben az esetben

konfliktusos családokról beszélünk, akkor nem olyanokra gondolunk, amelyekben a konfliktus a fizikai vagy szexuális erőszakig eszkalálódott. Ez nagyon lényeges megközelítés, mert amint olyan családokról beszélünk, amelyekben fizikai vagy szexuális erőszak is történik, egészen más típusú problémáról van szó. Nemcsak dinamikájukat tekintve, de az okozott traumák szintjén is teljesen máshogy működnek ezek a családok, és megkülönböztetésük rendkívül fontos. Jelen tanulmányban a *különösen konfliktusos* fordítást alkalmazom, mert véleményem szerint ez áll a legközelebb ahhoz az értelemhez, amelyben az angol fogalmat használják.

Jon K. Amundson és Jennifer Short (2018) például úgy fogalmaz, hogy ezekben a családokban állandósult a konfliktusos állapot. A családban – ahelyett, hogy adaptálódnának, és a megoldást keresnék – a konfliktus és a saját igazuk bizonyítása lesz a fontos. Eközben pedig háttérbe szorulnak szülői funkciók és a gyermekkel való foglalkozás. Ebben a definícióban a konfliktusos *kapcsolat* áll a középpontban, kevésbé fontos a válás, bár a legtöbb esetben ez is része a fogalomnak. Stella Laetas és Michelle Khasin (2021) annyival egészítik ki a definíciót, hogy bevonják a válást is, azaz minden olyan aspektust (gyermekelhelyezés, tartásdíjfizetés), amely a jogi folyamat során vitás lehet. Ezzel kapcsolatban ők is megjegyzik, hogy a folyamat akár hosszú évekre elhúzódhat.

Shayne Anderson és munkatársai 2011-ben megjelent *Defining high conflict* című cikkükben kísérletet tesznek a fogalom definiálására. A különösen konfliktusos párkapcsolatokat úgy határozzák meg, hogy jellemzőiket két csoportba sorolják. Az elsőt az *átható negatív cserék* csoportjának nevezik, és a következők tartoznak ide: destruktív kommunikációs minták, defenzív viselkedés, visszatámadás, a konfliktus gyors eszkalálódása, szüntelen változtatási próbálkozások és ezek állandó elutasítása, negatív viselkedési minták. A második csoport az *ellenséges, bizonytalan érzelmi környezeté*, ide erős negatív érzelmek, a biztonságérzet hiánya, az egymással szemben megnyilvánuló bizalmatlanság, a trianguláció és a behálózás tartozik (Anderson et al., 2011: 15). Ha tehát ezek megfigyelhetők egy párkapcsolatban, akkor különösen konfliktusos kapcsolatról beszélhetünk. Ennek vizsgálata, mint a felsorolásból láthatjuk, rendkívül bonyolult és kevésbé jól használható.

Shely Polak és Michael Saini szintén a kutatásokban használt definíciók valamifajta szintézisét igyekeznek megalkotni. Az ökológiai tranzakció modelljével elemzik az összegyűjtött cikkeket, s arra a következtetésre jutnak, hogy ez a különösen konfliktusos helyzet nem egyetlen rendszert érint, „hanem összetett, sokrétű, a családot, a párt és a gyerekeket körülvevő több rendszer integrációja” (Polak–Saini, 2019: 131). Eredményeik alapján úgy látják, hogy a megvizsgált kutatásokban használt definíciók közül

A családban – ahelyett, hogy adaptálódnának, és a megoldást keresnék – a konfliktus és a saját igazuk bizonyítása lesz a fontos. Eközben pedig háttérbe szorulnak szülői funkciók és a gyermekkel való foglalkozás.

egyik sem fedett le minden aspektust, és egyik sem jobb a másiknál. A szerzők javaslata egy olyan komplex meghatározás, amely magában foglalja a tipológiákat és dimenziókat annak függvényében, hogy mely rendszert tekintik központinak.

Ryan D. Davidson és munkatársai (2014) két csoportra bontják a meghatározásokat. Az elsőbe tartozó szerzők olyan konceptualizálást javasolnak, amelynek alapja a konfliktusok témája (problémaközpontú vagy személyes), az, hogy milyen tanult viselkedési formák jelennek meg bennük, és mennyire áthatók (szituatívák vagy krónikusak). A másik csoportba tartozó szerzők a konfliktus természetét két klaszterben vizsgálják: a viselkedésben és az érzelmekben. „A különösen konfliktusos viselkedések olyan átható negatív változások, amelyeket védekező hozzáállás, szóbeli és fizikai agresszió, személyes sértések és a házasság hanyatlása jellemez” (Davidson et al., 2014: 30).

Davidsonék összefoglalása ellenére a fizikai erőszakot nagyon kevés esetben említik, és még kevesebbszer jelenik meg a vizsgálatokban, így nem tekinthetjük a konfliktusok központi elemének. A szerzők azt is megjegyzik, hogy a pontos definiálás azért is nehéz, mert bizonyos mértékig természetesen a konfliktusok a válás során, sőt minden párkapcsolatban megjelenhetnek olyan elemek, amelyeket felsoroltak. Kiemelik emellett, hogy a gyermekekre tett hatások nagyban függenek attól, hogy e konfliktusok mennyire gyakoriak. Végül az alábbi meghatározást alkalmazzák: „A különösen erős konfliktusok olyan konfliktusok, amelyek a válás kimondása után is folytatódnak, átlépnek határokat (a pénzügyi konfliktus áttérjed a nevelési vitákra), okozói vagy súlyosbító tényezői a szülői pszichopatológiának (depresszió, alkoholizmus vagy szerhasználat, szorongás), és visszavetik a hatékony szülői együttműködést” (Davidson et al., 2014: 30).

A fenti definíció a legtöbb elemében lefedi a tanulmányok többsége által használtakat, azonban egy dolgot ki kell emelnünk. A High Conflicted családokban a kutatások döntő része szerint nincs szó fizikai erőszakról. A szóban forgó esetekben a szülők közötti konfliktus rendkívül gyakori és heves, de nem fajul tettelegességgé. Ezenkívül azonban a másik szidalmazásától a manipuláción át a tárgyak dobálásáig minden elképzelhető. Fontos még, hogy e konfliktusok hosszabb időn keresztül zajlanak. Ezt onnan is tudhatjuk, hogy a fogalomban is szerepel, hogy elvált családokról van szó. Márpedig a válás hosszadalmas folyamat, van, hogy hónapokat, de akár éveket is igénybe vehet, mire eljutnak a szülők arra a pontra, hogy jogi szempontból elváljanak egymástól, a konfliktusok azonban a válás után is folytatódnak.

Beth Archer-Kuhn 2018-as cikkében az ausztrál jogi gyakorlat elemzésén keresztül mutatja be, hogy a különösen konfliktusos kapcsolat nem ugyanaz, mint a családon belüli erőszak. Habár ő maga mellett érvel, hogy a jogi gyakorlatnak nem kellene különbséget tennie, korábbi kutatásokra hivatkozva több olyan pontot is felsorol, amelyben a családon belüli erőszak és a különösen konfliktusos kapcsolatok különböznek. A különösen konfliktusos kapcsolatokban a szülők mindig a másikat nevezik meg a probléma forrásaként, míg egy bántalmazó kapcsolatban a bántalmazó a bántalmazottat fogja

beállítani a probléma forrásaként, valamint előbbiben a hatalmi viszonyok is sokkal kiegyenlítettebbek. Érthető azonban Archer-Kuhn álláspontja, miszerint az okozott károk tekintetében nem kellene szem elől téveszteni a különösen konfliktusos családokat mint a gyermek számára kevésbé káros környezetet.

A TÉMÁBAN KÉSZÜLT KUTATÁSOK

A tanulmány következő részében olyan kutatásokat mutatunk be röviden, amelyek a High Conflicted Divorced Families fogalmat használják, így lehetőségünk nyílik arra, hogy a vele kapcsolatos kutatások keresztmetszetét adjuk. Természetesen a jelen munkában nincs arra lehetőség, hogy minden kutatást ismertessünk, ezért igyekszünk inkább a jellemzőbb típusokat és témákat áttekinteni. Ezek mentén a fogalom és használata is tisztábban érthetővé válik, ami kitölti az egységesen használt fogalom hiánya által okozott űrt.

Tanárok tapasztalatai gyerekekkel kapcsolatban

Elsőként a már említett Stella Laletas és Michelle Khasin által készített 2021-es kutatást mutatjuk be, amely általános iskolai tanárok tapasztalatain keresztül igyekezett képet alkotni azokról a gyerekekről, akiknek a szülei különösen konfliktusos váláson mentek keresztül. A kutatás nagy erőssége, hogy ily módon a válás előtt, alatt és után is gyűjthettek információt a gyerekekről anélkül, hogy rendkívül költséges és bonyolult longitudinális vizsgálatot kellett volna készíteniük. Hátránya viszont, hogy csak közvetett információkat tudtak gyűjteni, mivel magukkal a gyerekekkel vagy a szülőkkel nem beszéltek.

A félig strukturált interjúk alapján a kutatásban részt vevő pedagógusok segíteni szerették volna a gyerekeket, akiken a szorongás jeleit látták, de ki is merültek abban, hogy olyan gyerekekkel dolgoztak együtt, akiknek a világa éppen darabokra tört. Konfliktusosnak és zavarodottnak írták le őket, szomorúságról és frusztrációról számoltak be, amelyet diákjaik a szülők konfliktusai miatt éreztek. A tanárok úgy látták, hogy a gyerekek a legsebezhetőbbek. Éppen ezért aggódtak, hogy lassabban fejlődnek, és tanulmányi előrehaladásuk is veszélybe kerül, mivel nem tudnak koncentrálni, sem a pedagógusokkal vagy a társaikkal együttműködni, így a lemorzsolódás esélye is magasabb lett. A szerzők kiemelik, hogy mivel a családon belül évekig is fennállhat ez az állapot, a gyerekeken észlelt hatások is hosszú időn keresztül jelentkezhetnek.

Szülői szempontok

A váláskutatás szakirodalmának jelentős részét alkotják azok a vizsgálatok, amelyek a szülők szempontjából elemzik a jelenséget. A különösen konfliktusos válások esetében is fontos lehet látni, hogy a szülők oldaláról mi történik, mit élnek át. Azonban meg kell jegyeznünk, hogy mivel a folyamat egyik kulcsmozzanata, hogy a szülőket az egymással való csatározás foglalja le, e vizsgálatok eredményei nem sokban különböznek attól,

amit egy „általánosan elvált” párokkal kapcsolatos kutatásból kapnánk. A lényegét ugyanis nem a két szülő között lezajló konfliktusok jelentik, hanem ezek hatása a gyermekekre.

Gyermektelen párok esetében is lehetnek hasonlóan súlyos problémák, mint a különösen konfliktusos családokban, de előbbieknél természetesen hiányzik a konfliktus abból adódó eleme, hogy a szülők konfliktusa elvonja a figyelmet a gyerekekről. Mindennek alapján az a következtetés adódik, hogy a korábban bemutatott definíciókból ki kell emelnünk, hogy a különösen konfliktusos válások családokat érintenek, amelyekben a párnak már van gyermeke, és nem csak párokat, amelyek elválnak.

Rachel Treloar 2019-es cikkében a szülői szempontokat vizsgálja a különösen konfliktusos válások esetében. Tizennyolc anyával és hét apával készített, félig strukturált interjúkat használó kutatásának eredményei alapján mindkét fél megszenvedte ezeket a válásokat. Pénzügyi szempontból az anyák visszatérése a munkaerőpiacra problémás volt, mivel a gyerekek jellemzően náluk maradtak, ugyanakkor az apák életét nagyban nehezítették a velük szemben támasztott pénzbeli elvárások, és szívesebben foglalkoztak volna a gyerekeikkel a munka helyett. Komoly problémákat okozott emellett, hogy a feladatok megosztását nem egyformán értelmezték, ami hosszan elnyúló konfliktusokat eredményezett. A résztvevők közel fele vett részt terápiában – egyedül vagy csoportosan –, illetve egy részük csatlakozott olyan kezdeményezésekhez, amelyek a törvényi szabályozás megváltoztatására irányultak.

Ezeket a szerző a továbblépés fontos részének látja, mind a terápiát, mind pedig a kezdeményezésekhez való csatlakozást, és úgy gondolja, a szülők rajtuk keresztül adnak értelmet (*making meaning*) a velük történeteknek. Ezek nemcsak ahhoz voltak szükségesek, hogy képesek legyenek továbblépni, hanem ahhoz is, hogy a későbbiekben működőképessé tudják tenni a szülői viszonyukat. Fontos emellett, hogy nemcsak egymás között kellett rendezniük a viszonyt, hanem a gyermekükre is újra figyelmet kellett fordítaniuk, és ez is akkor volt lehetséges, ha képesek voltak feldolgozni a korábbi problémákat. Azok az alanyok tudtak a leginkább fejlődni és továbblépni, akik vagy szakember segítségét kérték, vagy olyan szociális kapcsolatokkal rendelkeztek, amelyek támogatták őket ebben a folyamatban. Ez azonban nagyban összefüggött a pénzügyi és társadalmi helyzetükkel – a rosszabb anyagi helyzetben lévő, alacsonyabb végzettségű szülők nem tudtak hozzáférni ilyen segítséghez.

Jogi szempontok

Röviden fontos kitérnünk arra, hogy vannak olyan kutatások, amelyek a jogi gyakorlat szempontjából vizsgálják a kérdést. A váláshoz mindig hozzákapcsolódik, hogy van egy jogi gyakorlat, amely megszabja a kereteket, és a különösen súlyos esetek, így a különösen konfliktusos válások bírósági szakasza is elhúzódhat. Ezek az elemzések arra igyekeznek felhívni a figyelmet, hogy a bírósági gyakorlatnak is külön figyelmet kell fordítania ezekre a válásokra, illetve monitorozzák a jelenlegi gyakorlatot is.

A bírósági folyamatok vizsgálata azért is fontos és érdekes, mert kilép a család szűk keretei közül, és egyfajta társadalmi reakcióval találkozunk a bíróságok és ügyvédek gyakorlatában, akik igyekeznek valamifajta rendet kialakítani a kusza családi viszonyok közt. Bizonyos szempontból itt könnyen megfogható, hogy mely esetek tartoznak a különösen konfliktusos válások közé, mivel a tárgyalások során felhozott problémák, a kommunikációs minták jól mutatják, hogy mennyire képesek a szülők figyelmet fordítani arra, hogy védjék a gyermek(ek) érdekeit. Fontos megjegyeznünk, hogy a hazai gyakorlatban sem minden válás jut el a bírósági szakaszig, vagyis az ezzel a módszerrel vizsgálható válások erős szűrésen esnek át.

Alexa N. Joyce (2016) kutatása erre építve a bírósági gyakorlatot és egyes eseteket vizsgál, részben azt is bemutatva, hogy a bíróságon elhangzottakból hogyan rajzolódik ki egy különösen konfliktusos válás körvonalai. Emellett egy olyan szempontot is felvet, amelyet érdemes alaposan átgondolni: tekinthetjük-e a különösen konfliktusos váláson áteső gyermekeket érzelmileg elhanyagoltnak? Definíció szerint, ahogy a tanulmány elején is említettük, rávágthatjuk, hogy igen. A különösen konfliktusos válások egyik általánosan elismert vonása, hogy a szülőket kimeríti az egymással való konfliktus és a másik „legyőzése”, így sem érzelmileg, sem más módon nem tudnak segíteni a gyermekeiknek, vagy odafigyelni rájuk. Az érzelmi elhanyagolás, ahogy a szerző is kiemeli, akár olyan súlyos problémákat is okozhat, mint a fizikai elhanyagolás és ezzel az egészség veszélyeztetése vagy a bántalmazás. Ezt azonban rendkívül nehéz megfogni, definiálni vagy akár észrevenni.

Az, hogy az érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás súlyos gondokat okozhat, talán már mindenki számára elfogadható tény, de nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy még mindig van mit tenni a bántalmazással szemben – szándékosan általános értelemben használva a szót. Nem véletlen, hogy komoly kampányok és programok foglalkoznak azzal, hogy felhívják a figyelmet az ilyen esetekre, és lehetőséget biztosítanak arra, hogy a bántalmazottak segítséget kérjenek. Az érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás kevésbé megfogható probléma, mivel a fizikai bántalmazás – ha mégoly nehezen is bizonyítható – legalább jár néhány olyan tünettől, amely látható és mindenki számára érthető. Még ilyenkor is hosszú idő telhet el, mire valakinek feltűnik, hogy probléma van, abban az esetben pedig, ha nincsenek efféle jelek, még rosszabb a helyzet.

Fiatal felnőttekkel készült vizsgálatok

Bizonyos kutatások fiatal felnőttekkel készültek, és visszatekintve elemzik, hogy milyen hatással voltak rájuk a szüleik konfliktusai és válása. Ezek a vizsgálatok hosszabb időintervallumot ölelnek fel, így képesek jobb rálátást adni, hogy milyen hatással volt a konfliktus a gyermekekre az évek során. Talán e kutatások a legérdekesebbek, de a legtöbb kérdést is ezek vetik fel azzal kapcsolatban, hogy mennyire lehetséges a feltételezett ok és az okozat összekapcsolása. Bár voltak longitudinális vizsgálatok – elsősorban

a pszichológia területén –, amelyek hosszú távon figyelték meg a válás és a szülői konfliktusok hatásait, mivel rendkívül sokba kerülnek, bonyolultak és rengeteg nehézséggel járnak, talán ezekből van a legkevesebb, és a legtöbb vitát vethetik fel a megbízhatósággal és a háttérokok azonosításával kapcsolatban.

Pszichológiai és biológiai hatások

Egyes kutatások kifejezetten biológiai és pszichológiai szempontból vizsgálják, hogy a különösen konfliktusos szülői kapcsolatoknak és válásoknak milyen hatásuk van a gyermekekre. E vizsgálatok legnagyobb problémája, hogy olyan területét akarják megragadni a kérdésnek, amely nagyon nehezen érhető el. Egy válás és a szülői konfliktusok ideje alatt kifejezetten gyermekeknél vizsgálni, hogy milyen tüneteket mutatnak, rendkívül nehéz, így nem sok ilyen kutatás készült. Kivételes példa a *No Kids in the Middle* program, amely azzal a céllal jött létre, hogy segítse azokat a családokat, amelyekben a válás különösen konfliktusos, és külön figyelmet fordítson a gyermekekre. Azonban meg kell említenünk, hogy ez egy társadalmi intervenció program, vagyis elsődlegesen segíteni akart ezeken a családokon, és kutatási részét inkább csak az alkalom szülte. Ettől függetlenül érdekes eredményeket mutatott fel Aurelie M. C. Lange és munkatársai 2021-ben végzett kutatása – szintén ezzel a programmal kapcsolatban –, amelyben a gyermekek poszttraumás stressz szindrómás tüneteit vizsgálták, amelyek a különösen konfliktusos válásból fakadtak. Azt sajnos nem tudjuk meg, hogy a kutatás során pontosan milyen tüneteket soroltak ide. Az eredmények alapján van kapcsolat a szülői konfliktusok és a gyermekek tünetei között, amelynek hatását csak súlyosbítja, ha a szülők konfliktusa elhúzódik (Lange et al., 2022).

A kutatások eredményei alapján vannak mérhető hatások, amelyeket ugyan nem könnyen, de ki lehet mutatni, s még nehezebben lehet a konfliktusokhoz vagy a váláshoz kötni őket, hiszen egy gyermeknél más tényezők is okozhatnak olyan stresszt, amely kiválthat ilyen tüneteket (alvászavar, ingerlékenység, a baráti kapcsolatok hiánya vagy elvesztése stb.). A korábban már említett érzelmi biztonság hiánya is okozhat ilyen problémákat. A szülők érzelmi elérhetetlensége, hogy nem tudnak kellő türelemmel és odafigyeléssel foglalkozni a gyermekkel, szintén olyan stresszhelyzetet okozhat, amely akár közvetlenül, akár a későbbiekben problémák forrása lehet, akár a viselkedésükben, akár a biológiai folyamatokban. Ryan D. Davidson és munkatársai (2014) összefoglaló munkájukban nagyon jól látják, hogy a válással foglalkozó legtöbb kvantitatív kutatás – és ez sajnos az ebben a témában született vizsgálatok nagy részére igaz – nem igazán kapcsolódik össze, legalábbis nem alkotnak összefüggő képet arról, hogy mi is történik a gyermekekkel ilyen élethelyzetben, és erre milyen reakciókat adnak. Egyetlen példát említve: a tanulmány az alvászavart tipikusan ilyen tünetként azonosítja, amely rövid távon is csökkenti a gyermek stressztűrő képességét, hosszabb távon pedig ennél még mélyebb, komolyabb viselkedési problémákat okozhat, amelyek mind az alvási nehézségekre vezethetők vissza – akár egészen felnőttkorig.

Longitudinális vizsgálatok

Paul R. Amato több cikkében is foglalkozik a válás és a gyermekekre tett hatásának különböző aspektusaival, hol primer eredményeket bemutatva, hol pedig korábbi kutatásokat összefoglalva. Az ő munkáján keresztül ismertetjük röviden az alábbiakban a hosszú távú kutatások eredményeit és lehetőségeit. Ahogy már említettük, igazán pontosan csak ilyen vizsgálatokkal lehet megfigyelni és felderíteni azokat a hatásokat, amelyek a gyerekeket nemcsak a válást követő néhány évben érintik, hanem akár egészen felnőttkorukig elkísérik őket.

Több kutatás nem egyértelmű eredményekkel zárult, amelyek inkább csak azt jelzik, hogy lehetnek hosszú távú hatások – vagyis olyanok, amelyek a gyerekek fiatal felnőtt koráig nyúlnak –, de nem tudnak perdöntő bizonyítékokkal szolgálni. Amato és Cheadle (2005) a *Fixed Effects* (rögzített hatások) módszerével készített elemzésükben arra jutottak, hogy a válás a gyermekek teljesítményének és alkalmazkodóképességének következetes csökkenésével jár, és ez a hatás ugyanúgy érvényes volt a fiatal felnőttekre is. A korai – már ismert – hatásokat kizárva is arra jutottak, hogy a gyermekek jóllétére gyakorolt negatív hatás egészen fiatal felnőtt korukig tarthat.

Kockázat vagy reziliencia

Reine C. van der Wal és munkatársai (2019) 8–18 éves gyermekek rezilienciáját figyelték meg, hogy egy különösen konfliktusos válás után mennyire képesek alkalmazkodni az új helyzethez. Az általuk vizsgált 148 gyermek esetében azt találták, hogy többségük képes az alkalmazkodásra, és a traumák mértéke sem volt jelentős. Azonban azt is megjegyzik, hogy egyéni szinten minél traumatikusabb hatással volt rájuk a konfliktus és a válás, annál nehezebben alkalmazkodtak. Emellett a szerzők hangsúlyozzák, mennyire fontos, hogy a gyermekek önbecsülése stabil legyen, mivel ez az alkalmazkodóképesség alapja. Ahogyan korábban említettük, más kutatások is arról számoltak be, hogy a gyermekek többsége képes alkalmazkodni a válás után, de a különösen konfliktusos válások esetében jelentős azok száma, akik akár hosszú távon is problémákkal küzdenek.

Van der Walék kutatása tehát kissé ellentmondásos eredményekkel zárult, aminek az az oka, hogy kvantitatív adatokra támaszkodtak, amelyeket a gyermekek maguk adtak meg a kérdőívekben. Ennek következtében nem volt lehetőség megismerni az alkalmazkodás és a gyermekeket ért traumák mélységét. Természetesen az így született eredmények is rendkívül fontosak, de szükséges volna kvalitatív módszerekkel megvizsgálni a téma mélységét is, mert a kvantitatív eredmények kevésbé súlyosnak mutathatnak olyasmint, ami valójában komoly odafigyelést igényel.

ÖSSZEGZÉS

Bár a High Conflicted Divorced Families fogalomnak nincs egységesen elfogadott definíciója, sok olyan kutatás használja, amelyek különböző szempontból vizsgálják a válást és a szülők közötti konfliktusokat. A tanulmányban csupán néhány példát tud-

tunk bemutatni, inkább csak felhívva a figyelmet, hogy milyen szerteágazó és jelentős a téma. A legfontosabb, hogy olyan családokról van szó, amelyek tagjai a szülőpár és legalább egy gyermek, emellett pedig a szülők konfliktusának mértéke különbözteti meg őket a váláson átesett többi családtól. A különösen konfliktusos családokban a szülők, akiknek a konfliktusa átveszi az irányítást, nem tudnak megfelelően figyelni a gyermekeire és érdekeire, érzelmileg nem elérhetőek számára. Emiatt az számos problémát élhet át. Akadt kutatás, amely egyenesen a poszttraumás stressz szindrómához hasonlította ezek tüneteit, mások „csak” szorongásról és alvászavarról számoltak be. Néhány kutatás hosszabb időn keresztül is vizsgálta a gyermekeket, egészen a fiatal felnőttkorig, és bár nincsenek perdöntő bizonyítékok, úgy tűnik, hogy egyes hatások akár ilyen hosszú időn keresztül is jelentkezhetnek a gyermekeknél.

A High Conflicted Divorced Families fogalom egységesebb meghatározása, leírása mindenképpen szükséges lenne, további széles körű kutatása pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy megérthessük, az esetek kis százalékába tartozó, de annál jelentősebb különösen konfliktusos válások hogyan hatnak a gyermekekre.

Felhasznált irodalom

- AMATO, PAUL R. (2010): Research on divorce. Continuing trends and new developments, *Journal of Marriage and Family*, 72. évfolyam, 2010/3., 650–666. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00723.x>
- AMATO, PAUL R. – CHEADLE, JACOB (2005). The long reach of divorce. Divorce and child well-being across three generations, *Journal of Marriage and Family*, 67. évfolyam, 2005/1., 191–206. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2005.00014.x>
- AMUNDSON, JON K. – SHORT, JENNIFER (2018): Risk regulation in high-conflict parenting, *Journal of Divorce & Remarriage*, 59. évfolyam, 2018/6., 528–537. DOI: <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1458205>
- ANDERSON, SHAYNE RAY – ANDERSON, STEPHEN A. – PALMER, KRISTI L. – MUTCHLER, MATTHEW S. – BAKER, LOUISA K. (2011): Defining high conflict, *American Journal of Family Therapy*, 39. évfolyam, 2010/1., 11–27. DOI: <https://doi.org/10.1080/01926187.2010.530194>
- ARCHER-KUHN, BETH (2018): Domestic violence and high conflict are not the same. A gendered analysis, *Journal of Social Welfare and Family Law*, 40. évfolyam, 2018/2., 216–233. DOI: <https://doi.org/10.1080/09649069.2018.1444446>
- DAVIDSON, RYAN D. – O'HARA, KAREY L. – BECK, CONNIE J. A. (2014): Psychological and biological processes in children associated with high conflict parental divorce, *Juvenile and Family Court Journal*, 65. évfolyam, 2014/1., 29–44. DOI: <https://doi.org/10.1111/jfcj.12015>
- JOYCE, ALEXA N. (2016): High-conflict divorce. A form of child neglect, *Family Court Review*, 54. évfolyam, 2016/4., 642–656. DOI: <https://doi.org/10.1111/fcre.12249>
- LALETAS, STELLA – KHASIN, MICHELLE (2021): Children of high conflict divorce. Exploring the experiences of primary school teachers, *Children and Youth Services Review*, 127, 106072. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2021.106072>
- LANGE, AURELIE M. C. – VISSER, MARGREET M. – SCHOLTE, RON H. J. – FINKENAUER, CATRIN (2022): Parental conflicts and posttraumatic stress of children in high-conflict divorce families, *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15. évfolyam, 615–625. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40653-021-00410-9>
- POLAK, SHELY – SAINI, MICHAEL (2019): The complexity of families involved in high-conflict disputes. A postseparation ecological transactional framework, *Journal of Divorce & Remarriage*, 60. évfolyam, 2019/2., 117–140. DOI: <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1488114>
- TRELOAR, RACHEL (2019): Parents making meaning of high-conflict divorce, *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 40. évfolyam, 2019/1., 85–97. DOI: <https://doi.org/10.1002/anzf.1347>

VAN DER WAL, REINE C. – FINKENAUER, CATRIN – VISSER, MARGREET M. (2019):
Reconciling mixed findings on children's adjustment following high-conflict
divorce, *Journal of Child and Family Studies*, 28. évfolyam, 2019/2., 468–478.
DOI: <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1277-z>

In a Web of Conflicts

Overview of definitions of High Conflicted Divorced Families

ABSTRACT

One of the relatively new concepts of family research in the international literature is High Conflicted Divorced Families, which is used in the research of intra-family conflicts and divorce. The term is used to describe families where violent conflicts between the parents are typical before, during and after the divorce, in which the children are also inevitably a part. It is an even less well-known concept in our country, although there are more and more studies abroad that examine the effects of divorce on children. These researches try to draw attention to how much more a divorce complicated by many conflicts puts a greater burden on the child mentally and socially, which can accompany them even into adulthood. In my study, I would like to explore this concept by comparing and analyzing the researches that use the concept themselves, so I can also show concrete examples in which cases the concept is used.

KEYWORDS: conflict, divorce, family, parental conflicts

SZODORAI DÓRA | Szociológus, diplomáit a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen szerezte. Főbb kutatási területei a családon belüli konfliktusok és a válás. Az ELTE szociológia doktori programjának hallgatója, a családon belüli konfliktusok és a válás gyermekre gyakorolt hosszú távú hatásainak kérdését vizsgálja.